

SPOR GAZETELERİNİN BAŞLIKLARINDA MİLİTARİST VE ŞİDDET İÇERİKLİ METAFORLAR

Selami Özsoy¹

ÖZET

Bu araştırmada Türkiye’de yayınlanan günlük spor gazetelerinin, bir yıl boyunca kullandığı başlıklardaki şiddet unsurları ve savaş metaforları içeren kelimelerin taraması yapılmıştır. Militarist ve şiddet içerikli anlam taşıyan 10 anahtar kelimenin (militarist: savaş, saldırı, silah, kurşun, imha; şiddet: kavga, kapışma, intikam, parçalamak ve öldürmek) Fanatik, Fotogol, Fotospor ve Pas Fotomaç gazetelerinin haber ve köşe yazarlarının başlıklarında 1 Haziran 2008 ile 31 Mayıs 2009 tarihleri arasındaki dönemde 576 kez kullanıldığı saptanmıştır. Taranan kelimeler içinde en fazla “savaş” ve “kavga” kelimelerinin geçtiği belirlenmiştir. Gazetelerin editörleri, anlaşmazlıkları “kavga”, müsabakaları “kapışma”, golü “kurşun”, galibiyeti “imha” olarak nitelemiştir. Spor medyasının, mecazi de olsa şiddeti anımsatan ifadelerden arınmak için bir otokontrol mekanizması kurması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Basın, Spor, Şiddet.

THE METAPHORS INCLUDING VIOLENCE AND MILITARY IN THE CAPTIONS OF THE SPORTS JOURNALS

ABSTRACT

This research reviews the words that carry elements of violence and metaphors including war in the captions of the daily sports journals published throughout a year in Turkey. It was determined that 10 key words with negative connotations which were identified by two academicians (military: war, attack, weapon, bullet, destruction, violence: fight, coming to grips with someone, revenge, tearing up, and kill) were used 576 times in the captions of news and comments in Fanatik, Fotogol, Fotospor and Pas Fotomaç sports journals in the period between 1 June 2008 and 31 May 2009. It was determined that among the reviewed words ‘war’ and ‘fight’ were the most commonly used. In the papers, it easy to confuse conflicts and misunderstandings with ‘fights’, contests with ‘coming to grips with someone’, goals with ‘bullets’ and victories with ‘destruction and annihilation’. We can suggest sports media to form an auto-control mechanism in order to get rid of these negative aspects.

Key words: Press, Sport, Violence.

¹ Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu. e-posta: selamio@gmail.com

Giriş

Latince kökenli olan spor sözcüğü, “Delpport” ve “Disport” sözcüklerinin kısaltılmış şeklidir. Oyun, oyalanma, işten uzaklaşma anlamlarını taşımaktadır (Balcıoğlu, 2003: 128). Spor kavramı 14. yüzyılda, İngiltere’de başlayan ulusallaşma hareketiyle ortaya çıkmıştır. İngiliz diline girmiş Latince sözcüklerin İngilizleştirilmesi amacıyla başındaki ekler atılınca “disport”, “desport” biçimindeki kullanımlardan geriye “sport” kalmıştır. Bir görüşe göre de spor sözcüğü günlük dile, Akdenizli denizcilerin limanda (port) geçirdikleri keyifli yaşantıyı denizdeki güçlüklerle dolu yaşamlarının karşıtı olarak anlatmak için argo niteliğinde kullanmalarıyla girmiştir. Spor, İspanyolca “de porte” (limanda olmak) demektir. 14. yüzyılda gemiler uzun seferlerden sonra limana yanaştığında, yükler boşaltılırken denizcilerin limanda çeşitli oyunlar oynadıklarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu oyunların eğlendirici ve rahatlatıcı nitelikte olmakla birlikte, sertlikler barındırdığı kaydedilmektedir (Erdemli, 1996: 59).

Yüzyıllar boyunca insanlığın vazgeçemediği bir uğraş olan spor, günümüzdeki anlamıyla, tek başına toplu veya takım halinde yapılan, kendine özgü kuralları, teknikleri olan, bedensel ve zihinsel yetilerin gelişmesini sağlayan, eğitici, eğlendirici uğraşı olarak tanımlanabilir (Savaş, 1997: 304).

İdealist bir yaklaşımla spor kavramı ile yan yana gelmemesi gereken bir kavram varsa, o da şiddettir. “Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma ve mecazi olarak da duygu veya davranışta aşırılık” anlamına gelen şiddet (Türkçe sözlük: 1385), teoride özü “dostluk ve barış” olan sporla bağdaşmamaktadır. Ancak pratikte spor tarihine bakıldığında dünya genelinde yaşanan bazı olaylar, sporun şiddetle iç içe olduğunu göstermektedir. Sporu modernitenin özgün bir fenomeni olarak nitelendiren Norbert Elias’a göre, modern sporun ayırt edici özelliği şiddetin azaltılmasıdır. Ancak yakın tarihte yaşanan birçok olumsuz örnekler dikkate alındığında, günümüzün spor ortamı için bunu söylemek mümkün görülmemektedir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de en yaygın spor dalı olan futbol, şiddet olaylarının yoğun olarak yaşandığı branş olma özelliğine de sahiptir. Futbolun diğer spor dallarına göre daha fazla şiddet içermesinin nedenleriyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda, futboldaki şiddetin oyunun içeriğindeki şiddetten

değil, oyunun popülerliği gibi başka nedenlerden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Kayaoğlu, 2004: 86). Futbol, kamuoyunda alt kültür ürünü olarak algılanmaktadır ve yaşanan şiddet olayları yüzünden olumsuz bir imaja sahiptir. Şiddetin yanı sıra kitle arkasına saklanarak cesaret çözümlerinin bir göstergesi olan çirkin tezahürat ve küfür de bu olumsuz imajı destekleyen unsurlardan biridir. Futbol bir taraftan ekonomik değer bakımından birçok endüstri alanını geride bırakan bir sektöre dönüşürken, diğer taraftan aileler, statlarda yaşanan olumsuzluklar nedeniyle çocuklarını futbol müsabakalarını izlemeye göndermemenin yollarını arar hale gelmiştir. Türkiye Futbol Federasyonu'nun yaptırdığı Futbol Kamuoyu Araştırması'na göre (2005) Türkiye'de spor deyince insanların % 52.7'sinin aklına futbol gelmekte, "Türkiye'de futbol" ifadesi ise % 38.5 oranında "şiddet, kavga, şike ve küfür" kavramlarını çağrıştırmaktadır.

Yaşadığı sorunları tartışıp, konuşarak çözmek yerine şiddet kullanmayı tercih eden bir toplumsal yapıda, futbolda da şiddetin yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Şiddet kullanımı toplumsal yaşamı etkisine aldığı anda, bünyesinde şiddeti barındırmakta olan sportif etkinlikler de bundan etkilenecektir. Şiddet kültürü sokakta nasıl hissediliyorsa, futbol sahalarında da o şekilde hissedilecek; dayak, küfür, kesici alet taşıma ve kullanma toplumsal yaşamımızda ne denli yer alıyorsa, futbol sahalarında da o denli yer alması kaçınılmaz olacaktır (Talimciler, 2006: 5).

Spor sahaları zaman zaman acı olaylara sahne olmaktadır. Bu olaylarda görünür neden bir gol, bir tezahürat şekli, maç çıkışı bir gerginlik olurken, bunların gerisinde uluslararası tarihi çekişmeler; din, mezhep farklılıkları, yöresel problemler de yatmaktadır. Şiddete dayalı olmasa da zaman zaman tribün çökmesi ve panik sonucu meydana gelen kazalar da ölümler de yaşanmaktadır. Dünyada futbol tarihi, fanatizmin doğurduğu şiddet olaylarıyla doludur. İngiltere, futbolu icat ettikten sonra oyunun tüm olumsuzluklarını da orijinal isimleriyle birlikte dünyaya ihraç etmiştir. Günümüzde "İngiliz hastalığı" olarak adlandırılan "hooliganizm" ve "fanatizm" yüzünden, oyun izlemek için gittikleri statlarda hayatını kaybeden, yaralanan, psikolojisi bozulan insanların sayısı her geçen sezonda artmaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de geçmişte, insanların hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan birçok şiddet olayı yaşanmıştır. 1967 yılında Kayseri-

Sivas arasında oynanan 2. Lig müsabakasında 34 kişinin öldüğü olaylar, 2000 yılında UEFA Kupası'nda Galatasaray-Leeds United maçı öncesinde İstanbul'da iki İngiliz taraftarın öldürülmesi, 2004 Kasım ayında bir Beşiktaş taraftarının tribünde bıçaklanması, yakın tarihimizde yaşanan stadyum olaylarından bir kaçıdır. Bu unutulması mümkün olmayan acı olayların yanı sıra, spor sahalarında veya tribünlerde yaşanan irili ufaklı şiddet olaylarıyla ilgili haberlere, günümüzde gazete ve televizyonlarda sık sık rastlanmaktadır.

Medya ve spor

Modern anlayışa göre, elit spor olayları, halk kitlelerine aktarılmadıkça değer taşımamaktadır. Yaşanan gelişmeleri kitlelere aktarma işlevini yerine getiren medya, günümüzde sporun tamamlayıcısı ve ayrılmaz bir parçası konumundadır. Spor sahalarında yaşanan şiddet ve holiganizm olaylarının önlenmesinde medyanın da sorumluluk üstlenmesi gerektiği zaman zaman dile getirilmektedir. Medya, haberleri veriş şeklinden yorumlama biçimine, attığı başlıklardan kullandığı söz kalıplarına kadar bütün unsurlarıyla spor kamuoyunu şekillendirmede dolaylı da olsa bir etkiye sahiptir. Modern insan güncel gelişmeleri medya aracılığıyla öğrenmekte, zihin haritaları medyanın oluşturduğu kavramlara göre şekillenmektedir.

Günümüzde uygarlık ve şiddet kavramları birbirleriyle ters karşıt gibi düşünülse de, aslında modern zamanlarda şiddetin, aynı ilkel şekliyle, sadece ortamlarını değiştirerek varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Haber saatleri ve gazeteler evrensel kabul gören “iyi olay, kötü haber; kötü olay, iyi haber” prensibiyle, dünyanın dört bir yanından derledikleri şiddeti halkın evine-işyerine taşımaktadır. İronik bir yaklaşımla Eski Yunan tiyatrosundaki “katharis / arınma” yöntemiyle Oidipus'ta ve Antigone'da “insanlara büyük acılar seyrettirerek acılardan arındırma” işlevini modern zamanlarda televizyonun üstlendiği savunulmaktadır. Authier (2002: 95) kahramanlarını İngiliz holiganları arasından seçen bir roman üçlemesi yazan İngiliz yazar John King'in holiganlık konusundaki medyatik çözümlemesini şöyle aktarmaktadır: “Medya gerçekten yaşanmış, ama önemsiz bir olayı dehşet verici ve kitlesel bir tehlikeye dönüştürür. Amaç, taraftarların hepsini ve onlar aracılığıyla halkı şeytanlaştırmaktır. Medya sıradan insanlardan umacılar yaratır.”

Şiddete neden olan unsurlar

Spor sahalarındaki şiddet konusunda yapılan birçok araştırmada medyanın az ya da çok etkili olduğu şeklinde bulgular elde edilmiştir. Bir araştırmaya göre (Özmaden, 2006), seyirci saldırganlığına etki eden davranışlar sıralamasında ilk sırayı “kulüp, takım ve futbolcular hakkında kışkırtıcı açıklama ve yazılar” almaktadır. Bunu sırasıyla “doğrudan seyircileri hedef alan kışkırtıcı açıklama ve yazılar”, “oynanacak müsabakanın öneminin abartılması”, “tarafsız görünen köşe yazarlarının taraflı davranarak aleyhte kamuoyu oluşturmaları” takip ederken, beşinci sırayı “spor programlarının jeneriklerindeki şiddet içeren görüntüler” altıncı sırayı, “yönetime muhalif taraftar yazarların başkan, futbolcu ve antrenörleri hakkında eleştirileri” almaktadır. Son sırada ise “medyadaki hakem otoritelerinin müsabaka pozisyonlarını farklı yorumlamaları” davranışı bulunmaktadır.

Türkiye’de futbolda şiddet ve holiganizmin nedenleriyle ilgili polisin bakış açısını ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmada (Arıkan, 2007: 121), medya % 34.9 ile sahalarda yaşanan şiddetin en büyük sorumlusu olarak görülmüştür. Kulüp yöneticileri % 21.6 ile ikinci, sorumsuz seyirciler ise % 16.2 ile üçüncü sırayı almıştır.

Futbol taraftarları üzerinde yapılan bir araştırmada (Kuru ve Var, 2009: 148), seyirci saldırganlığı üzerinde medyanın (%17.9), rakip seyirci (%33.9) ve hakemin (%23.1) ardından en fazla etkili üçüncü unsur olduğu saptanmıştır.

Genar Araştırma Şirketi tarafından yapılan Türk Toplumunda Futbol Algısı konulu araştırmaya göre (Sabah Gazetesi, 12.05.2004) taraftarlar sahalardaki olayların nedenlerini sıralarken ilk sırada “spor basınının haberleri”, “spor yazarlarının yorumları” ve “kulüp yöneticilerinin açıklamaları” gibi faktörleri göstermiştir. Bu araştırmaya göre futbol sahalardaki şiddetin eğitim seviyesinin yükselmesiyle önleneceğini düşünenler çoğunluktadır.

Medyanın haber ve yorumlarında kullandığı sözcükler ve mecaz anlamlı söz kalıplarının, taraftarın düşünce yapısında bir şekillenmeye neden olduğu söylenebilir.

Sadece renkli bir anlatım için söylenen militarist ve savaş metaforları, spor sahalarındaki şiddet ortamının oluşmasına zihinsel bir alt yapı hazırlamaktadır.

Spor medyasının şiddeti teşvik ettiği yönünde spor gazetecileri de öz eleştiri yapmaktadır. Radikal Gazetesi'nde yayınlanan bir haberde şu ifadeler kullanılmıştır:

“Ortamı gerginleştirerek futbol terörünü hazırlayan etken medyadır. Medyada reyting peşinde koşan kişiler, futbolda şiddet olaylarına yol açıyor. Medya futbol terörünü önlemek adına üzerine düşeni yapmıyor. Fairplay'i destekleyen haberler, medyada yer bulamıyor. Medyayı eleştiren kişiler o medyanın bizzat yönetici kesimi olduğuna göre, medyanın ahlaki boyutuna çekidüzen verme görevi kime havale edilmektedir? Bunda bir samimiyetsizlik ve Batı'nın bir süre mücadele ettiği yeni liberalizm ile geleneksel ahlakçılık arasında kalmış bir 'ahlakçı tüccar' tavrı vardır” (Zeytinoğlu 2005: 122-124).

Sonunda çatışmaya kadar varan davranış kalıplarının şekillendiği yerlerden biri de spor sayfalarındaki taraftarların kulüplerine bağlılık duygusunu pekiştirecek nitelikteki, nesnellikten uzaklaşmış haberler ile genellikle taraflı olduklarını açıklamaktan çekinmeyen yazar ve yorumcuların söylemleridir. Bu yazı ve yorumlar, inanacak davranış kalıpları bulmaya çalışan alt kültür gruplarını besleyen malzemeler üretirken, bir taraftan da bu grupların eyleme dönüşmüş saldırganlıklarını taklit etmeleri için adeta şablonlar ortaya koyarlar. Taraftarı olunan kulübün yüceltildiği, rakibin aşağılandığı yorumlar-yazılar, stada döner bıçağı götürülenlerin fotoğrafları, savaşı ve kavgayı ima eden haber başlıkları, rakip takım aleyhine tribünlerde atılan sloganların tekrarı vb. bu kapsamda sayılabilir. Ancak bunlar yapılırken, haberlerin kaynaklarının da bu olumsuzlukların ortaya çıkmasında etkisi olmaktadır. Kulüp yöneticilerinin tahrik edici, yıpratıcı demeçlerini yayımlayan medya kadar, o demeçleri veren sorumsuz yöneticilerin de suçlu olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

2000 yılında UEFA Kupası yarı finalinde Galatasaray'ın İngiliz futbol takımı Leeds United'ı 2-0 yendiği müsabaka ve öncesinde İstanbul'da iki İngiliz taraftarın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan olayların Türk medyasına yansımalarıyla ilgili yapılan araştırmada (Mora, 2001) futbol karşılaşmalarının milliyetçi yaklaşımla haber yapıldığı, tarafsız habercilik anlayışından uzaklaşıldığı saptanmıştır. Araştırmada yazılı basının milli maçlarda halkı motive edici, takımı destekleyici

habercilik yapmasının gerçekleri saptırmadığı sürece haklı görülebileceği, buna karşılık önyargıları körükleyici, halkı galeyana getirici, tahrik edici haber yazılmasının hoş görülemeyeceği vurgulanmıştır.

Türkiye’de yazılı basının futbol fanatizmini teşvik edip etmediğini tespit için yapılan araştırmada (Efe ve Doğar, 2002), řu yargıya varılmıştır: Gazete futbol yazarları, futbol yazıları ve futbol manşetleri, sosyolojik ve psikolojik bakımdan taraftarları fanatizme teşvik etmektedir. Futbol dergilerindeki futbol yazıları ve futbol manşetleri ise taraftarları fanatizme teşvik etmemektedir.

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de medyanın spor alanlarındaki şiddet olayları üzerinde etkili olduğu kabul görmüş ve bununla ilgili kanun düzenlenmiştir. Türkiye’de spor müsabakalarındaki şiddeti önleyebilmek amacıyla 2004 yılında çıkarılan “Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun”da medyaya yönelik düzenlemeler de yer almaktadır. Kanununun 16. maddesinde spor sahalarındaki şiddetin önlenmesi için medyaya getirilen sınırlamalar şöyle ifade edilmiştir: “Basın ve yayın organları; söz, yazı veya davranışlarla spor kulüplerini, taraftarlarını, spor adamlarını şiddete, kulüpler arası husumete veya suça teşvik edici eylem ve davranışlarda bulunamaz, eleştiri amacı dışında aşağılayıcı yorum veya haber yayınlamayamaz.”

Günlük spor gazeteleri

Fanatizmin yoğun görüldüğü medyalardan biri de günlük spor gazeteleridir. Türkiye’de halen günlük olarak yayınlanan ve toplam tirajları 500,000 civarında seyreden Fanatik, Pas Fotomaç, Fotospor ve Fotogol adında dört spor gazetesi vardır. Bu gazetelerin eğitim açısından ve sosyo-kültürel olarak daha alt gruplara hitap ettiği yaygın bir ön kabuldür. Spor Yazarı Zeki Çol, spor gazetelerinin spor gazeteciliği içinde bulvar kültürünü temsil ettiğini şöyle belirtmiştir:

Onların müşteri grubu daha çok tribündür. Esprisi de vardır, bazı spor gazetesindeki arkadaşlarımız işi şakaya vurup, “Biz de netice itibarıyla tamirci çıraklarına hitap ediyoruz” derler. Asla kimseyi aşağılamak anlamında söylemiyorum. Her müşteri grubundan yararlanmak gibi bir sorumlulukları var (Özsoy, 2007: 302).

Eğitim düzeyi düşük grupları hedefleyen spor gazeteleri, “Az yazı, çok fotoğraf” prensibiyle yayınlanmakta, futbol ağırlıklı içeriklerinde “3 büyük” olarak

tabir edilen Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş kulüplerinin haberleri yoğun olarak yer almaktadır. Günlük spor gazetelerin tamamı renkli olarak basılmaktadır. Sayfa editörlerinin her gün doldurmak zorunda olduğu kulüp renklerine boyanmış sayfalar, spor gazetecilerini, konu darlığıyla taraftarın gönlünü okşayacak magazin tarzı haberlere itmektedir. Günlük spor gazeteleri, sayfalarını renkli ve albenili görsel unsurlarla tasarlamakta, bakıldığında renk cümbüşü şeklinde bir mizanpaj uygulamaktadır. Günlük spor gazeteleri, okuyucularına spor haberlerinin dışında her gün at yarışı ve “iddaa” tahminlerinin yer aldığı çok sayıda sayfa ve ekler sunmaktadır. At yarışı ve “iddaa” tahmininde bulunan yazarların duyuruları 1. sayfaların manşet üstü tabir edilen görünür yerlerinde yapılmaktadır. Gazeteler, “iddaa” ile ilgili sayfalarında “Bugün Fotospor alan yarın köşeyi döner”, “Bombayı patlatıyoruz”, “Kral Tanju banko veriyor”, “Efsane menecer Sinan Engin’den müthiş tüyolar”, “Nakit para isteyen var mı?” şeklindeki sloganlarla okuyucu çekme yarışına girmiştir.

Spor gazetelerinin içeriğinde sayfaların üstünde içerikle ilgili klişe ifadeler göze çarpmaktadır. Buna göre her gazetede Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor’un 1 ya da 2 sayfası bulunmaktadır. Bunun dışında “1. Lig”, “2. Lig”, “Türkiye Ligleri”, başlığı altında diğer futbol haberleri yer almaktadır. “Hayatın içinden”, “Aktüel haber” başlıkları altında 1 veya yarım sayfa olarak futbol dışındaki diğer spor branşlarından haberlere de az da olsa yer verilmektedir. Spor gazeteleri, “poster” duyurusuyla büyük kulüplere yeni transfer olan futbolcuların tam sayfa fotoğraflarını yayınlamaktadır. Gazetelerin diğer bir ortak özelliği de erotik telefon hatlarının reklâmlarını yayınlamalarıdır.

Araştırmanın yapıldığı dönemde yayında bulunan spor gazetelerinin nitelikleri şöyledir.

Efsane Fotospor: 1968 yılında Haldun Simavi tarafından haftalık dergi olarak yayınlanan ve Türk spor basınının ofset tekniğiyle basılan ilk spor dergisi, Fotospor ismiyle yayınlanmıştır. Bir süre sonra kapanan Fotospor dergisi, 30 yıllık aradan sonra 1989 yılında Birol Nadir tarafından bu defa günlük spor gazetesi olarak yayınlanmış ve o dönemde önemli tirajlar elde etmiştir (Atabeyoğlu 1991: 55-60). Fotospor, 2005 yılında bu defa Efsane Fotospor adıyla halen Şok gazetesinin de bağlı

bulduğu ABC Medya grubu tarafından yayınlanmaktadır. Fotospor logosunun başında daha küçük harflerle “40 yıllık Efsane” yazmakta ve altında “Türkiye’nin ilk spor gazetesi” yazısı yer almaktadır. Gazetenin internet sitesindeki logosunun altında ise “Tuttuğu takımdan emin olanların sitesi” ibaresi bulunmaktadır.

Fanatik: 1995 yılında yayın hayatına başlayan Fanatik Gazetesi, Doğan Medya Grubu’na bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Gazetenin künyesinde ESM (European Sports Magazines) üyesi olduğu belirtilmiştir. Fanatik gazetesinin logosunda “Bu vatan hepimizin” ve “Gerçek spor gazetesi” ibareleri bulunmaktadır. Salı günleri 12 sayfa, cuma günleri 32 sayfa iddaa tahminleri ve yorumları yayınlanmaktadır.

Pas Fotomaç: 2002 yılında yayına başlayan Pas Fotomaç, 2009 itibarıyla Turkuvaz Medya’nın sahibi olduğu Sabah gazetesine bağlı olarak yayınlanan günlük spor gazetesidir. Aynı yayın grubu içinde yayınlanan Pas ve Fotomaç gazetelerinin birleştirilmesiyle Pas Fotomaç adını almıştır. Spor gazeteleri arasında 13 -18 Temmuz 2009 haftasına göre en fazla tiraja sahip spor gazetesi olan Pas Fotomaç, logosunun altında, “Türkiye’nin en çok satan spor gazetesi” sloganı bulunmaktadır. Pas Fotomaç gazetesi, diğer gazetelerden farklı olarak, köşe yazarlarının yazılarını Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş ağırlıkta olmak üzere “kulüp renklerini” yazarın köşesinin başlığında kullanarak vermektedir.

Fotogol: Fotogol gazetesi 2006 yılında yayına başlamıştır. Logo altında, “Türkiye’nin en kaliteli spor gazetesi” ifadesi bulunmaktadır. Gazete her gün dört sayfasını at yarışı ve iddia tahminlerine ayırmaktadır. Gazetenin, 3 büyükler tabir edilen Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş ile Trabzonspor’a ayrılan sayfalarının üst bölümlerinde taraftarların kendi aralarında kullandığı “Gerçekleri tarih yazar, tarihi de Galatasaray” türünde sloganlar yer almaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde 40 kuruştan satılan Fotogol gazetesi, diğer rakiplerine göre daha düşük bir fiyat politikası izlemektedir.

Tablo 1 – Türkiye’deki Günlük Spor Gazeteleri ile İlgili Bilgiler

	Yayına Başlama Yılı	İncelenen Dönem İçindeki Tiraajı*	Ortalama Sayfa Sayısı	Fiyat	Yayın Grubu
Fanatik	1995	216198	12	50 kuruş	Doğan Medya
Fotogol	2006	40646	14	40 kuruş	Estetik Yayıncılık
Efsane Fotospor	2005	54906	16	50 kuruş	ABC Medya
Pas Fotomaç	2002	236902	16	50 kuruş	Turkuvaz Medya

*Tirajlar 13–18 Temmuz 2009 haftasındaki ortalama satışlara görelerdir. Kaynak: Yaysat AŞ ve Turkuvaz Dağıtım AŞ.

Spor gazetelerinin dili

Spor basını, gazetenin diğer bölümlerinden farklı olarak kendine özgü söz dizileri, kalıplar ve metaforlarla dolu bir dile sahiptir. Spor basınında dil kullanımında daha özgür bir ortamın bulunduğu söylenebilir.

Türk spor basınına haber dilini oluşturan öğeler; spor kavram ve söz dizimleri, ulusal semboller, deyimler, militarist kavramlar, patolojik kavramlar, doğa kavramları, ekonomi kavramları, mitolojik kavramlar, argo sözcük ve söz dizimleri biçiminde saptanmıştır. Spor basınına haber dilinin büyük ölçüde spor dünyası tarafından kullanılan spor kavram ve söz dizimlerinden etkilendiği görülürken, ulusal semboller, deyimler ve militarist kavramların da spor basınına haber dilinde ağırlıklı bir yer tuttuğu saptanmıştır (Kaya, 2001).

Gazetelerde kullanılan dil üzerindeki farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre dilin düzgün ve sade olması gerektiğini ifade edilirken, diğer görüş ise hayatın renklerini yansıtması ve bunun için hayatta/sokakta kullanımda olan argo ve benzeri alt dillere başvurmadan geri kalınmasının olanaksız olduğunu öngörmektedir. Özellikle spor basınında kullanılan manşetler ve başlıklar, haber dilinin klasik kuru soğuk üslubundan uzaklaşmış durumdadır (Yıldız Ekin, 2005: 96).

Fotomaç ve Fanatik gazetelerinin başlıklarının incelendiği araştırmada (Yıldız Ekin, 2005: 105), ifadelerde yazımsal sapmaların, deyimlerin, sıfatların, metaforların, benzetmelerin, kişileştirmelerin, abartmaların, sesbilgisel sapmaların, öncelemelerin ve çağrışımların kullanıldığı saptanmıştır.

Spor basınının dilinin incelendiği bir araştırmada (Talimciler, 2006: 135) Türkiye liglerinin dört şampiyon takımının birbirleri ile oynadıkları müsabakalarda ve yurtdışı müsabakalarında daha çok militarist bir dil ve söylem kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmaya göre, “Ölüm Kalım Maçı”, “Bu Derbiye Yürek Dayanmaz”, “Yüksek Gerilim-Kapışma-Parçalamak-Düello”, “Rus Rületi”, “Kıdemli Yüzbaşı”, “F16”, “Hizaya Sokmak”, “Keskin Nişancı”, “Kapışma”, “Nakavt”, “OHAL”, “İmha Planı” gibi kelimeler sıkça kullanılmaktadır.

Hürriyet, Zaman, Fotomaç ve Fanatik gazetelerinin 1 Ocak-31 Mayıs 2009 tarihleri arasındaki sayılarında spor sayfalarının başlıklarının incelendiği araştırmada (Tuncel ve Tuncel, 2010), başlıkların 5 ana unsuru yansıttığı saptanmıştır. Araştırmaya göre bu unsurlar; şiddet, askeri, makine, hayvan ve meteoroloji metaforları olarak sıralanmıştır.

Genelde taraftarı memnun etme kaygısıyla hazırlanan spor gazeteleri, “düşük nitelikli” bir içeriğe sahip olmakla eleştirilmektedir. Psikiyatrist Dr. Kaan Arslanoğlu, “Spor psikiyatrisi” isimli kitabında bu durumu şöyle tespit etmiştir:

Medya, insanın üstünde bir iktidar kurumu olmakla beraber, insanlardan oluşur ve toplumun uzantısıdır. Geniş kitlelerin yetersiz akıl düzeyi, onlara yabancı gelen her türlü üst düzey ürünü, yapıtı; yabancı organı atan bir vücut gibi reddetmektedir. İnsan düşük düzeyli üretimlere rağbet etmektedir. Dünyanın her yerinde küçük eğitim ve kültür farklılıklarının ötesinde böyledir gerçek. Talep öyle olunca o talebi karşılayanlar da çıkacaktır. Talebi karşılayanlar da daha fazla güç için talebi daha da arttırmaya, düzeyi düşürmeye çalışacaklardır (Arslanoğlu 2005: 361).

Taraftar odaklı yayın anlayışı spor haberlerine fanatizmi getirmekte, bunun sahalaraya yansması ise şiddet olmaktadır. Taraftar odaklı yayın, futbolu ön plana aldığı için spor olgusu, futbola indirgenmekte, ülkemizde olduğu gibi sadece 3 büyük takıma endeksli yayın anlayışı da “konu darlığı”nı getirmektedir. Bu yaklaşımın sakıncalı bir sonucu “gerçek dışı haber” olmakta ve gerçeği yansıtmayan haberlerle yayın yapan medya, aynı zamanda saygınlık erozyonuna uğramaktadır. Türkiye’deki mevcut spor anlayışının bir yansıması olarak, futbol çerçevesinin içinde 3 büyük kulüp kısırlığını aşamayan spor medyası, bu dar alandan ürettiği ve kimi zaman gerçeklik sınırlarını zorlayan habercilik anlayışı ve basmakalıp yorumculuk

zihniyetiyle son dönemde kamuoyunda güvensiz bir imaja sahip olmuştur. Günlük spor gazeteleri, bu anlamda daha olumsuz bir konumda yer almaktadır.

Spor medyasının popülist anlayışı, ayrıca alt kültür grubuna hitap ettiğinden bu kimselere daha kolay ulaşmak için dil konusunda da yozlaşmaya neden olmaktadır. Spor gazetesi okuyucularının yazılan haber ve yorumlardan kolay etkilenebileceği, tribünlerde çoğunluğu oluşturan ve zaman zaman şiddete varan olayların sorumlusu gençlerin medya aracılığıyla kolay manipüle edilebileceği söylenebilir.

Bu araştırmada, spor gazetelerinin futbol ağırlıklı olarak yayın yaptığı dikkate alınarak, Turkcell Süper Ligi 2008–2009 sezonunda Türkiye’de günlük olarak yayınlanan spor gazetelerinde, şiddet unsurları ve savaş metaforları içeren kelimelerin taraması yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmada gazetelerin arşivlerinden tarama yapılmıştır. Hangi kelimelerin taranacağıyla ilgili olarak spor yöneticiliği ve iletişim alanından iki akademisyen tarafından spor gazeteleri Turkcell Süper Ligi müsabakalarının oynandığı 15–22 Ağustos 2009 tarihleri arasında 1 haftalık sürede pilot bir inceleme yapılmıştır. Bu ön incelemede *militarist* söylem içeren savaş, saldırı, silah, kurşun, imha sözcükleri ile *şiddet* unsuru taşıyan kavga, kapışma, intikam, parçalamak ve öldürmek ifadeleri belirlenmiştir. Belirlenen bu sözcükler, 1 Haziran 2008 ile 31 Mayıs 2009 tarihleri arasındaki 1 yıllık dönemde yayınlanan Fanatik, Fotogol, Fotospor ve Pas Fotomaç gazeteleri arşivlerinden taranmıştır. Sporla ilgili her türlü haberin başlığı -manşetler dahil- “haber başlığı” olarak sınıflandırılırken, yazarlarının kişisel görüşlerinin yansıtıldığı köşe yazılarının başlıkları “yorum başlığı” olarak tanımlanmıştır. Tarama sonunda anahtar kelimelerin geçtiği 854 haber ve yorum gözden geçirilerek, konuyla ilgisiz olanlar ayıklanmış ve 576 haber değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan haber ve yorum başlıkları; spor branşı (futbol ve diğer branşlar), kulüp (3 büyükler ve diğer kulüpler) ve yer (yurt içi ve yurt dışı) bazında sınıflandırılarak analiz edilmiştir.

Bulgular Ve Yorumlar

Militarist ve savaşın mecaz anlamı olarak sık kullanıldığı belirlenen 10 anahtar kelimenin taranmasına göre 1 Haziran 2008 ile 31 Mayıs 2009 tarihleri arasındaki dönemde Fanatik, Fotogol, Fotospor ve Pas Fotomaç gazetelerinin haber ve yorum başlıklarında en fazla "Savaş" (146) ve "Kavga" (106) kelimelerinin geçtiği saptanmıştır. Taranan 10 anahtar kelime, dört gazetenin tüm sayfalarındaki başlıklarda toplam 576 kez geçmiştir. Tarama yapılan kelimeleri en fazla kullanan gazete Fotogol (177) olurken, diğer gazeteler Fotospor (170), Pas Fotomaç (115) ve Fanatik (114) olarak sıralanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2 - 1 Haziran 2008-31 Mayıs 2009 Tarihleri Arasında Günlük Spor Gazetelerinin Başlıklarında Geçen Şiddet İçerikli Sözcük Ve Metaforların Gazetelere Göre Dağılımı

	FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		PAS FOTOMAÇ		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Savaş	29	19.9	42	28.8	46	31.5	29	19.9	146	100
Kavga	26	24.5	33	31.1	30	28.3	17	16.0	106	100
Saldırı	18	23.1	23	29.5	22	28.2	15	19.2	78	100
Kapışma	10	16.7	10	16.7	17	28.3	23	38.3	60	100
Silah	13	22.0	16	27.1	16	27.1	14	23.7	59	100
İntikam	6	12.8	18	38.3	20	42.6	3	6.4	47	100
İmha	4	18.2	15	68.2	1	4.5	2	9.1	22	100
Parçalamak	1	5.0	10	50.0	6	30.0	3	15.0	20	100
Kurşun	3	15.0	6	30.0	6	30.0	5	25.0	20	100
Öldürmek	4	22.2	4	22.2	6	33.3	4	22.2	18	100
Toplam	114	19.8	177	30.7	170	29.5	115	20.0	576	100

Taranan spor gazetelerinin anahtar kelimeleri kullandığı başlıklar, gazetenin yayın tarihi ve haberin yayınlandığı sayfalar şu şekildedir:

Tablo 3 - Spor Gazetelerinin "Savaş" İfadesini Haber ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	15	2	37	3	37	4	24	4
	Diğer Kulüpler	6	1	2		2	2	1	
	Yabancı	2				1			
Futbol Dışı	Yerli	1		1					
	Yabancı	2							
Toplam		26	3	40	2	43	6	25	4

Savaş

Taranan spor gazetelerde şiddeti çağrıştıran ve en fazla tekrarlanan metafor “savaş”tır. Spor gazeteleri, futbolcuların rakip takımlarla olan mücadelesinin şiddetini göstermek için “savaş” ifadesini kullanmaktadır. Futbolcuların takım içinde birbirleriyle kadroda yer bulabilmek için girdikleri rekabet; “forma savaşı”, kulüplerin futbolcu transferi için çekişmeleri “x savaşı” şeklindeki söz kalıplarıyla ifade edilmiştir. İncelenen spor gazeteleri, futbolcuların takım içinde yer almalarıyla ilgili çalışmalarını 21 kez “forma savaşı” olarak okuyucularına duyurmuştur. Müsabakaya hazır olmak, “savaşa” hazır olmak olarak başlıklandırılmıştır. Mücadeleyi seven bir yapıya sahip futbolcular için “savaşçı” ifadesi kullanılmıştır.

Savaş ifadesinin en fazla 3 büyüklerin karşılaşmalarında haber başlığı olarak geçtiği görülmektedir. “Savaş” ifadesini en fazla kullanan gazete Fotospor olurken, en az Fotomaç kullanmıştır. Fanatik gazetesinin 3 büyüklerin dışındaki kulüpler ve futbol dışındaki haberler için de “savaş” ifadesini kullandığı görülmektedir.

Gazetelerde özellikle Avrupa kupalarındaki müsabakaları öncesinde takımları desteklemek için kullanılan “Galibiyet için savaşacaklar” anlamındaki başlıkların, müsabaka atmosferini gerginleştireceği söylenebilir. Beşiktaş’ın Avrupa Kupalarındaki Bosna Hersekli rakibi Siroki için “Maç değil, resmen savaş istiyorlarmış” başlıklı haberinde şu ifadeler geçmektedir: “Siroki Bosna takımı gibi görünse de tam bir haçlı zihniyeti taşıyor. Katolik Hıristiyan dışında futbolcu oynatmıyor. Saha içinde de tribünde de işleri güçleri kavga.” Daha sonraki gün kullanılan “Kartalım savaşa gidiyor” başlığı da çarpıcıdır. Yöneticilerin ifadesi şeklinde verilen “Vurun, kırın, bu maçı alın” şeklindeki başlıkların sayfalarda yer alması da sporun dostluk ve barış misyonuyla çelişmektedir.

Tablo 4 - Spor Gazetelerinin "Kavga" İfadesini Haber ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	18	2	22	8	26		12	3
	Diğer Kulüpler	2		3		3		1	
Futbol Dışı	Yerli	4						1	
	Yabancı					1			
Toplam		24	2	25	8	30		14	3

Kavga

Spor gazetelerinin “kavga” ifadesini haber başlıklarında yoğun olarak kullandığı görülmektedir. Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş ile Trabzonspor haberlerinin sayfa toplamlarının yaklaşık dörtte üçünü oluşturduğu spor gazeteleri, konu darlığı nedeniyle bu kulüplerdeki en küçük gelişmeyi bile abartarak sayfalarına yansıtmaktadır. Bu yüzden spor kulüplerinin anlaşmazlıkları, futbolcuların kendi aralarındaki çekişmeleri, spor sayfalarında “kavga” ifadesiyle yer almaktadır. Takımların antrenmanlarında futbolcular arasında yaşanan küçük atışmalar bile günlük haber akışında haber değeri taşır hale getirilmektedir. Bu yüzden spor gazeteleri için, “kavga” sözcüğü sıklıkla kullanılan bir ifade olmuştur. İncelenen 1 yıllık dönemin içinde dört gazetede kavga kelimesinin geçtiği 106 başlığa rastlanmıştır. Fenerbahçeli eski futbolcu Daniel Atkinson’ın bir maç sonrası “Bu kadar kavga yüreklerini ortaya koyan Türkler’in maçında olur” şeklindeki sözlerinin, taraftarları kavgaya teşvik edici nitelikteki “Yürekli insan kavga eder” başlığıyla verilmesinin, özellikle genç okuyucular için olumsuz bir rol modeli unsuru olacağı söylenebilir. Fenerbahçe ile Boluspor arasında Gökhan Emreciksin’in transferi konusundaki hukuki anlaşmazlık gazetelere “kavga” ifadeleriyle yansımıştır. Taraftarların müsabaka bileti alabilmek için gişe önünde birbirleriyle olan itişmesi “Ekmek değil, bilet kavgası” başlığıyla manşetten duyurulmuş, bu habere ilişkin fotoğraflar sayfayı kaplayacak şekilde büyük kullanılmıştır. Kulüp yöneticilerin

birbirleriyle olan atışmaları da gazetelere haber konusu olmakta ve bu gerginlik tribünlere de yansımaktadır. Kulüpler birliği toplantısında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Göksel Gümüşdağ ile Ankaragücü Başkanı Cemal Aydın arasında yaşanan anlaşmazlığın “Birlikte kavga” başlığıyla verilmesi, “kavga” kavramında anlam kayması yaşandığının, bunun fikir anlaşmazlıkları için de kullanılabilir hale geldiğini göstermektedir.

Tablo 5 - Spor Gazetelerinin "Saldırı" İfadesini Haber Ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOĞOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	12	3	17		15	1	10	2
	Diğer Kulüpler	2		3	3	5	1	2	
	Yabancı	1							
Futbol Dışı	Yerli								
	Yabancı							1	
Toplam		15	3	20	3	20	2	13	2

Saldırı

“Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla, bir kimseye karşı doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma, hücum, taarruz, tecavüz” anlamına gelen “saldırı” kelimesi (TDK Büyük Sözlük), incelenen spor gazetelerinde çoğunlukla anlam kaymasına uğratılarak kullanılmıştır. Futbol müsabakalarından önce yapılan haberlerin, incelenen dönem içinde 78 kez “Saldır (x)” “Müthiş saldırı”, “(x) saldıracak” şeklindeki benzer başlıklarla verildiği görülmüştür. Saldırı ifadesinin “3 büyük” kulüpler kadar Turkcell Süper Ligi’ndeki diğer kulüplerin haberlerinde de kullanıldığı saptanmıştır. Pas Fotomaç’ın Beşiktaş sayfasında Kocaelispor müsabakası öncesinde yer alan “Saldır Kartal” başlıklı haberi, taraftarı mutlu edecek şekilde görsel öğelerle süslenmiştir. Bu tür haberlerin rakip takım taraftarları tarafından da okunduğu düşünülürse, müsabaka ortamını gerginleştireceği

düşünülebilir. Saldırı sözcüğünün başlıklarda, “takımların oyun içindeki gole yönelik planları” için de geçtiği görülmüştür. Spor gazetelerinin başlıklarında taraftarların taşkınlıkları da sıklıkla “saldırı” sözcüğüyle ifade edilmiştir. Transfer dönemlerinde kulüplerin futbolcu arayışları da “taraftarın gönlünü okşayacak” şekilde, “saldırı” metaforuyla anlatılmıştır.

Tablo 6 - Spor Gazetelerinin "Kapışma" İfadesini Haber Ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	4	3	7	1	11		14	2
	Diğer Kulüpler			1				2	1
	Yabancı	1							
Futbol Dışı	Yerli	1		1		5		4	
	Yabancı	1				1			
Toplam		7	3	9	1	17		20	3

Kapışma

Yazılı spor basınında “maç”, “müsabaka”, “mücadele” gibi kavramlarla ifade edilmeye çalışılan futbol oyunu, yoğun bir kullanım şekliyle “kapışma” olarak da nitelenmektedir. İncelenen dönem içindeki spor gazetelerinde başlıklarında 60 kez tekrarlanan “kapışma” sözcüğünün çoğunluğunun bu şekilde kullanıldığı saptanmıştır. Transfer edilecek futbolcular için kulüplerin girdiği mücadele de “kapışma” olarak nitelenmiştir. Anlatımı renklendirmek ve tekdüzelikten kurtulmak için kullanılan bu tür ifadelerin, okuyucuların zihninde olumsuz etkiler bırakma ihtimali yüksektir. “Kapışma” ifadesini diğer gazetelere göre Fotomaç (23) ve Fotospor (16) gazetelerinin fazla kullandığı görülmektedir. Bunda da gazete sayfalarına başlık veren editörlerin tercihinin rol oynadığı söylenebilir.

Tablo 7 - Spor Gazetelerinin "Silah" İfadesini Haber Ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	10		15		12	2	12	
	Diğer Kulüpler	2				2		2	
	Yabancı	1		1		1			
Toplam		13		16		13	2	14	

Silah

Toplam 56 kez başlıkta yer alan “silah” metaforunun en çok üç büyük kulüplerin haberlerinin başlıklarında kullanıldığı (47), yorum başlıklarında sadece 2 defa geçtiği görülmektedir (“Galatasaray ve Ali Sami Yen Silahı”, “Silah Sesi mi?”).

Spor medyasında sıkça görülen metaforlar arasında bulunan “silah”, genelde takımların müsabakalarda performans beklentisi içinde olduğu futbolcuları nitelemek için kullanılmaktadır. Spor gazeteleri, müsabaka dışındaki günlerde, üç büyükler tabir edilen Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe ile Trabzonspor’a ayırdığı tam sayfa yerleri doldurabilmek için “magazin” tarzı haberler üretmektedir. Bu haberlerde genelde kulübe yeni alınan veya performans beklenen futbolcuların, antrenman sonrasında bir araya getirilip fotoğrafları çekilmekte ve daha sonra editörler tarafından taraftarın gönlünü okşayacak türde yazılar yazılmaktadır. Bu tür haberlerde -Alexander Dumas’ın ünlü romanından esinlenilerek- “Üç silahşörler” veya “silahşörler” ifadeleri futbolcuları nitelemek için sıkça kullanılmaktadır. Taranan gazetelerde “silahşör” ifadesinin başlıklarda 16 kez geçtiği görülmüştür. Futbolcular bu tür haberlerde “silah” olarak adlandırılmakta, “gizli silah”, “kulübedeki silah”, “x’in silahı x”, “en büyük silah” gibi metaforlar, sayfalardaki başlıklarda geçmektedir.

Tablo 8 - Spor Gazetelerinin "İntikam" İfadesini Haber Ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	2	2	13	1	18		2	
	Diğer Kulüpler			3	1	1			
	Yabancı			1					
Futbol Dışı	Yerli	2							
Toplam		4	2	16	2	19	1	2	1

İntikam

Spor gazeteleri incelenen dönem içinde “İntikam” ifadesini futbol haberlerinin başlıkları için kullanmıştır. En çok “intikam” başlığı kullanan gazeteler Fotospor (19) ve Fotogol (14) olmuştur.

Lig müsabakalarının rövanş tabir edilen tekrarları, spor medyasında sıklıkla “intikam” olarak nitelenmektedir. Rövanş müsabakalarında yenilen takımın, daha önceden galibiyet sağlayan takıma karşı oynayacağı müsabaka gazete başlıklarına “intikam zamanı”, “tarihi intikam” “İntikam peşinde” vb. şeklinde yansımıştır. İntikam gibi art niyet ve olumsuz bir anlam taşıyan ifadenin gazete başlıklarında sıklıkla kullanılmasının, taraftarın zihninde olumsuz imajlar yaratacağı ihtimalinden söz edilebilir. Dönemin Trabzonspor Teknik Direktörü Ersun Yanal’ın Sivas maçı öncesi yaptığı açıklamalar “Sivas’tan intikam alınacak” şeklinde verilmiştir. Fenerbahçe’nin Denizlispor’u yendiği müsabaka, üç sezon önce kaybedilen şampiyonluğa gönderme yapılarak “Acı intikam” başlığıyla duyurulmuştur. Galatasaray’ın UEFA Kupası’nda, önceki turda Beşiktaş’ı eleyen Metalist’le eşleşmesi “İntikam zamanı” başlığıyla okuyucuya sunulmuştur. Sezon başında Galatasaray’dan Trabzonspor’a transfer olan Song’un, eski takımına karşı oynayacağı maç öncesinde “Song için intikam vakti” başlıklı haberler yer almıştır. Büyük kulüplerin birbirleriyle oynadığı müsabakalar öncesi rekabet ortamını gelecek nitelikte başlıklar sıkça kullanılmaktadır. Fotospor gazetesinde “Galatasaray,

Fenerbahçe'ye 3. Dünya savaşı açtı: İntikam" başlıklarının yer aldığı tam sayfa bir düzenleme yer almıştır.

Tablo 4 - Spor Gazetelerinin "İmha" İfadesini Haber Ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOĞOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	1	1	7	2			1	1
	Diğer Kulüpler	1		4	2	1			
Futbol Dışı	Yerli	1							
Toplam		3	1	11	4	1		1	1

İmha

Spor gazeteleri, başlıklarında taraftara olumlu mesajlar vermek için futbol müsabakasındaki galibiyeti "imha", yani yok etmek fiiliyle özdeşleştirerek kullanmıştır. Müsabaka öncesi teknik direktörün müsabakada uygulayacağı taktikle ilgili haberler "imha planı" başlığıyla verilirken, takımın gol atmakla görevli futbolcularının fotoğraflarının altına, "imha timi", "imha ekibi" gibi söz gruplarından oluşan başlıklara rastlanmıştır. İmha sözcüğü Fotogol gazetesinin başlıklarında 15 kez geçerken, Fotospor'da sadece 1 defa geçmiştir. Fotogol, Galatasaray'ın Antalyaspor ile oynayacağı müsabaka öncesinde yaptığı haberde "Antalya'yı Nonda ve Karan imha edecek" başlığını kullanmıştır. "İmha" sözcüğüne mecaz anlam yüklendiği anlaşılrsa da bu yaklaşımın sportmenlikle bağdaşmadığı açıktır. "İmha" ifadesinin 13 defa "üç büyükler" için, 8 defa da A Milli Futbol Takımı'nın yaptığı müsabakaları öncesinde kullanıldığı saptanmıştır.

Tablo 10 - Spor Gazetelerinin "Parçalamak" İfadesini Haber Ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOĞOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	1		7		4		3	
	Diğer Kulüpler					2			

	Yabancı			2					
	Yabancı			1					
Toplam		1		10		6		3	

Parçalamak

Üç büyükler ve Trabzonspor ağırlıklı yayın yapan spor gazetelerinde, bu kulüplere atfedilen hayvan sembolleri sıklıkla kullanılmıştır. Parçalamak ifadesinin, en çok Fotogol gazetesinde (10 kez), en az Fanatik gazetesinde (1 kez) kullanıldığı görülmüştür. “Aslan, kartal, kanarya” gibi sıfatların kullanıldığı başlıklarda, takımların elde ettiği galibiyetler, sıfatların ardına eklenen “parçalamak” fiilleriyle oluşturulan söz kalıpları ile verilmiştir. Tuncel ve Tuncel’in (2010) yaptığı çalışmada da spor gazetelerinin “hayvan” metaforlarını sıklıkla kullandığı, (x) takımının ava çıktığı, (x) takımının kanatları kırıldı şeklindeki ifadelerin bulunduğu saptanmıştır.

İncelenen dönem içinde Galatasaray ve Fenerbahçe’nin Avrupa kupası müsabakalarından önce yapılan anons haberlerinde taraftarı ve oyuncuları motive etmek amacıyla “Parçala aslanım”, “Parçala Kartal’ım” gibi başlıklara rastlanmıştır. Fotogol gazetesi, Galatasaray için kullandığı “Parçala aslanım” başlıklı haberlerini aslan kafası monte edilmiş büyük boy futbolcu fotoğrafları ile birlikte vermiştir. Trabzonspor’un Galatasaray’la oynayacağı maç öncesi yapılan bir haber, hiçbir yönetici, futbolcu veya teknik adamın açıklamasında böyle bir ifade geçmemesine rağmen, “Vur kır parçala, bu maçı kazan” başlığıyla verilmiştir.

Tablo 11 - Spor Gazetelerinin “Kurşun” İfadesini Haber ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	2	1	5		3	2	3	
	Diğer Kulüpler	1				1		2	
	Yabancı			1					
Toplam		3	1	5		4	2	5	

Kurşun

Spor gazetelerinde kullanılan savaş metaforlarından biri de “kurşun” sözcüğüdür. Spor gazeteleri “kurşun” ifadesini haber başlıklarında 17 defa, yorum başlıklarında da 3 defa kullanmıştır. Özellikle müsabaka sonrasında hazırlanan sayfalarda, takımların attığı goller kurşuna benzetilerek, “...’a tek kurşun”, “kaza kurşunu”, “zirveye tek kurşun” gibi söz kalıpları kullanılmaktadır. Futbolcuların kendi kalesine attıkları goller için “kaza kurşunu” denilmektedir. ABD’de Utah Jazz takımının basketbolcusu Mehmet Okur’un bir maçtaki son saniyedeki sayısı da Fotospor’a “kurşun” başlığıyla yansımıştır. Bu ifadelerin çağrıştırdığı “tabanca”, “ölüm” gibi kavramların, sporun barışçıl doğasıyla örtüştüğünü söylemek zordur. Fanatik Gazetesi’nde “Umuda kurşun işlemez” başlığı kullanılırken, Fotospor’da “Zirveye tek kurşun”, “Kafasına tek kurşun” başlıkları yer almıştır.

Tablo 12 - Spor Gazetelerinin "Öldürmek" İfadesini Haber ve Yorum Başlıklarında Konulara Göre Kullanma Sayıları

		FANATİK		FOTOGOL		FOTOSPOR		FOTOMAÇ	
		Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı	Haber Başlığı	Yorum Başlığı
Futbol	3 büyükler	4		4		4	1	3	
	Diğer Kulüpler					1		1	
Toplam		4		4		5	1	4	

Öldürmek

“Öldürmek” ve “ölüm” ifadeleri yoğunlukla 3 büyük kulüplerin konu edildiği haberlerin başlıklarında kullanılmıştır. Spor müsabakalarının “ölüm kalım” mücadelesi olarak nitelenmesi, spor medyasında yaygın bir anlayıştır. İncelenen dönemdeki spor gazetelerinin de özellikle takımların Avrupa kupalarındaki müsabakaları öncesinde benzer nitelermeleri yaptığı saptanmıştır. Fotogol, Galatasaray’ın Kayserispor’la oynayacağı maç öncesinde “Ölüm kalım sınavı”, Eskişehir spor maçı öncesinde de “Ya ölüm ya düğün” şeklinde başlıklar kullanmıştır. Müsabakalar öncesi gazetelerde yer alan “Ölüm Tehlikesi” “Ölüm Virajı” “Ölümcül Hata” gibi başlıklar da dikkat çekmektedir. Ayrıca gazetelerde futbolcuların demeçlerindeki “ölüm” ifadeleri de yer almaktadır. Taraftarın tribünde

attığı “Ölümüne (x)”, “Kadıköy’de ölümüne oyna” şeklindeki tezahüratlar da gazetelerin başlıklarına geçmiştir.

Medyanın, spor müsabakalarını ölüm metaforlarıyla okuyucularına aktarmasının, gereğinden fazla önem kazandırılmış müsabakaların gerginliğini arttıracığı öngörülebilir. Taraftar beklentisinin yükselmesi, müsabakaların kaybedilmesi halinde şiddete varan olayların çıkması için zemin oluşturmaktadır.

Sonuç

Militarist ve şiddet unsuru içeren 10 anahtar kelimenin 1 Haziran 2008 ile 31 Mayıs 2009 tarihleri arasındaki dönemde Fanatik, Fotogol, Fotospor ve Pas Fotomaç gazetelerinin haber ve yorum başlıklarında en fazla “Savaş” (146) ve “Kavga” (106) kelimelerinin geçtiği saptanmıştır. Anahtar kelimeleri en fazla kullanan gazete Fotogol (177) olurken, diğer gazeteler Fotospor (170), Pas Fotomaç (115) ve Fanatik (114) olarak belirlenmiştir.

Seçilen anahtar kelimeler olan “savaş, kavga, saldırı, kapışma, silah, intikam, parçalamak, imha, kurşun ve ölüm” ifadelerinin, araştırmada elde edilen verilere göre incelenen spor gazeteleri tarafından, haber ve yorum başlıklarında mecazi olarak 576 kez kullanıldığı görülmüştür. Başlıkların kısa olması gereği ve etkili ifade arayışı nedeniyle olumsuz anlamlar içeren bu kelimeler, anlam kaymasına uğratılmaktadır. Spor gazetecileri, anlaşmazlıkları “kavga”, müsabakaları “kapışma”, golü “kurşun”, galibiyeti “imha” olarak nitelemişlerdir.

Spor gazeteleri, özellikle futbolla ilgili haberleri verirken taraftarlar arasındaki rekabeti düşmanlığa çevirmeye zemin hazırlayacak türde bir dil kullanmaktadır. Futbol müsabakaları savaş metaforları ile okuyucuya duyurulmakta, “intikam”, “kapışma” gibi taraftarlar arasında gerginlik yaratacak türde ifadeler haber başlıklarda sıkça geçmektedir.

Tuncel ve Tuncel tarafından aynı dönemde (1 Ocak 2009- 31 Mayıs 2009) yapılan bir çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada Türkiye’deki spor medyasında spor olaylarının askeri, hayvan, doğal afet ve meteorolojik metaforlarla okuyuculara sunulduğu saptanmıştır. Araştırmaya göre gazetelerin sporcuları asker

olarak tanımlandığı, zafer, savaş, operasyon, bozgun, kuşatma, devrim gibi metaforların kullanıldığı saptanmıştır (Tuncel ve Tuncel, 2010).

Spor, günden güne profesyonelleştikçe, spor gazetecileri etik değerlerin uygulanması konusunda duyarsız davranmakta, şiddet unsuru içeren türden ifadelerin kullanımı da sıradanlaşmaktadır (Holt, 2000). Spor olaylarını halka aktarma işlevini yerine getiren spor medyası, taraflı yayıncılıkla ve spor ortamlarındaki şiddet olaylarının gelişmesinde pay sahibi olmakla eleştirilmektedir. Özellikle spor gazetelerinin, futbol içerikli yayın anlayışları ile genelde eğitim ve kültür düzeyi düşük bir kesime hitap ettiği varsayılmaktadır. Bu yapısıyla spor gazetelerinin tribün taraftarı üzerindeki etkisinin büyük olduğu söylenebilir.

Gazetelerin haber başlıklarının iki üç kelimeyi geçmeyecek şekilde kısa olması gerekliliği, monotonluğa düşmemek için her gün işlenen benzer olayların farklı ve etkili şekilde duyurulması isteği, günlük gelişmelerin sayfanın “manşet” tabir edilen büyük başlığı olarak verilmesi için abartılması, başlıklardaki savaş metaforlarının sıkça kullanılmasına neden olmaktadır.

Spor haberlerinde, özellikle de manşetler ve haber başlıklarında kullanılan provokatif dil, rakip taraftarlar arasında gerginliği körüklemekte ve kalıp yargıları güçlendiren birer araca dönüşmektedir. Her ne kadar evrensel ve ulusal gazetecilik ilkeleri, hatta bazı medya kuruluşlarının kendi gruplarının yayınladığı basın etik ilkeleri bulunsa da, birçok haber ürünü bu ilkeleri ihlal edebilmektedir. Böylesi bir dilin kullanılması taraftarlar arasında gerginlik ve rakiplere yönelik yaygın bir önyargının yerleşmesine yol açmaktadır.

Spor medyasının özellikle genç kuşaklar tarafından yoğun bir şekilde izlendiği bilinmektedir. Bu noktadan bakıldığında özellikle çocukların zihinlerine, özü dostluk ve barış olan spor olaylarının olumsuz kavramlarla yerleşmemesi için spor medyasına önemli sorumluluk düşmektedir. Özellikle spor gazetelerinin yöneticileri ve yazarları, futbolla ilgili gelişmeleri okuyucuya aktarıırken barışçıl ifadeler seçmeye özen göstermelidir.

Spor gazetelerinin taraftar ağırlıklı yayın politikasıyla sahalardaki rekabeti olumsuz yönde etkileyici yayın anlayışından sıyrılmaları için meslek içi bir otokontrol sistemi getirilmesi önerilebilir.

Medya kuruluşlarının birçoğunun uyma taahhüdünde bulunduğu “Basın Meslek İlkeleri”, spor medyası özeline uyarlanabilir. Bu ilkeler Türkiye Spor Yazarları Derneği gibi sivil toplum örgütlerinin öncülüğünde ortak bir etik yasası şeklinde düzenlenebilir ve tüm medya kuruluşlarının bu ortak sözleşmeye uyması için çağrı yapılabilir.

Bu çalışmanın verileri, Türkiye’de yayınlanan günlük spor gazeteleri ile sınırlıdır. Spor medyasının yayınlarındaki şiddet bağlantılı unsurları saptamak amacıyla, benzer bir çalışmada günlük siyasi gazetelerin spor sayfaları, spor dergileri veya televizyondaki spor haberleri analiz edilerek daha kapsamlı verilere ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

ARIKAN, Yusuf (2007). “Futbolda Şiddet ve Polis”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:9 Sayı: 1, Sayfa: 109-192.

ASLANOĞLU, Kaan (2005). Futbolun Psikiyatrisi, İstanbul: İthaki Yayınları.

ATABEYOĞLU, Cem (1991). Türkiye’de Spor Yazarlığı’nın 100. Yılı (1891-1991), İstanbul: Türkiye Spor Yazarları Derneği Yayını.

AUTHER, Christian (2002). Futbol A.Ş., (Çev. Ali Berktaş), İstanbul: Kitap Yayınevi.

BALCIOĞLU, İbrahim (2003). Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi. İstanbul: Bilge Yayınları.

EFE, Mehmet; DOĞAR, Yahya (2002). “Spor Dergilerinde Kadının Yeri”, 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Seminer Kitabı, 27-29 Ekim 2002, Antalya.

ERDEMLİ, Atilla (1992). Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi. İstanbul: E Yayınları.

ERKAL, Mustafa; GÜVEN, Özbay; AYAN, Dursun (1998). Sosyolojik Açından Spor, İstanbul: Der Yayınları.

- HOLT, Ron (2000). The Discourse Ethics of Sports Print Journalism, Culture, Sport, Society, Vol:3, Issue: 3, Page: 88-103.
- İNAL, Ayşe (2005). “Medyanın Etkisi Sorunsalına Bir Bakış”, Medya ve Toplum, İstanbul: IPS Vakfı Yayınları.
- KAYA, Ahmet Yalçın (2001). Türkiye’de Spor Basını Haber Dili: Futbol Haberlerinde Sözcük Seçimi Üzerine Bir İçerik Çözümlemesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.
- KAYAOĞLU, Aysel Gürel (2004). “Futbolda Seyirci Şiddeti: Sosyal Psikolojinin Katkıları ve Sınırlılıkları” Türk Psikoloji Yazıları, Cilt: 7, Sayı: 13, Sayfa: 79-101.
- KURU, Emin; VAR, Levent (2009). “Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği)” Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, Sayfa: 141-153.
- MORA, Necla (2001). “Uluslararası Futbol Karşılaşmalarının Ulusal Basında Yansımalarına Bir Örnek: Galatasaray-Leeds maçı”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 11, Sayfa: 127-136.
- ÖZMADEN, Murat (2006). “Futbol Seyircilerine Göre Spor Medyasına İlişkin Davranışların Seyirci Saldırganlığı Üzerine Etkileri”, 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 3-5 Kasım 2006, Muğla.
- ÖZSOY, Selami (2007). Kamuoyunun Spor Medyasından Beklentilerinin Nitel ve Nicel Yönden Değerlendirilmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bolu.
- TELEVİZYON ÜST KURULU (2006). Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması Raporu, Ankara.
- RESMÎ GAZETE (07.05.2004). Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, Kanun No: 5149.
- SABAH GAZETESİ (12.05.2004). “Türk Toplumunda Futbol Algısı” Genar Araştırma Şirketi.

SAVAŞ, İsa (1997). Spor Genel Kültürü. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

TALİMCİLER, Ahmet (2006). “Sosyolojik Açıdan Futbol Fanatizmi”, Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Sayı: 15, Sayfa: 91-104.

TUNCEL, Semiyha; TUNCEL, Fehmi (2010). “Yazılı Spor Basınında Etik”, 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Bildiri Kitabı, 10-13 Kasım 2010, Antalya.

TÜRKÇE SÖZLÜK (1988). Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara.

YILDIZ EKİN, M. Tuğba (2005). “Spor Basınında Futbol Anlatım Dili: Manşet ve Başlıklar”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı:1, Sayfa: 93-106.

ZEYTİNOĞLU, Emre (2005). Uyku Tulumunda Spor. İstanbul: Telos Yayıncılık.